

L'article analitza les dades lingüístiques del darrer cens, de l'any 2001, i les compara amb dades obtingudes en censos i padrons anteriors. Així mateix, valora els canvis demogràfics que s'han produït en els últims anys en la mesura que han afectat el coneixement del català.

Autor

Ernest Querol

Secretaria de Política Lingüística

Introducció

Fins avui, les úniques dades seriades amb què hem comptat sobre el coneixement de la llengua provenen dels censos de població.¹ Com sabem, el cens és una operació periòdica en la qual es recull informació sobre les característiques sociodemogràfiques de tota la població resident en un estat. A Espanya es fan, per imperatiu legal, cada deu anys els censos de població i habitatges. Fins ara, l'Institut Nacional d'Estadística (INE) ha dut a terme aquesta operació.

Els censos permeten conèixer el nombre i la distribució de la població, la composició familiar, l'envelliment, la població estrangera, els canvis de residència, la població que està cursant estudis, l'activitat i l'ocupació, l'habitatge, etc., amb un gran nivell de desagregació geogràfica. I, com ja hem dit, el que ens interessa en el context d'aquesta revista: els coneixements lingüístics.

Dels fogatges als censos

Des del segle XXII aC els xinesos ja van començar a fer cadastres; també en trobem al llibre I de les Cròniques i al dels Nombres, de la Bíblia; als recomptes dels grecs, dels romans, dels àrabs, de Carlemany, dels anglesos i dels venecians. A la corona d'Aragó, del segle XIV al XVII va existir el que podem considerar un precedent dels

censos. Es tractava d'una imposició eventual anomenada *fogatge* (derivat de foc) que les corts generals establien, per convenença amb el rei dels estats de la corona, a raó d'una quantitat per foc o casa habitada. Aquestes relacions de llars eren, doncs, semblants als censos actuals. El primer cens modern de població (prenent com a unitat d'estudi tots els habitants) es va dur a terme a Espanya un segle després, el 1768, encara que el primer cens oficial és del 1857.

El Cens de 2001

Les xifres de població del cens que comentarem tenen com a referència l'1 de novembre de 2001 i s'han obtingut a partir de les dades recollides en els censos de població i habitatge contrastats amb la resta de dades demogràfiques disponibles. La característica que dóna més valor a les dades que proporciona és que s'extreuen de totes les persones que resideixen en habitatges, ja siguin familiars o col·lectius.²

Com és ben conegut, els censos ens proporcionen dades sobre comprensió, capacitat de parlar, llegir i escriure³ el català (i aranès a Aran). Encara que nosaltres només farem servir les dades sobre el català que corresponen al Cens de població de 2001, a l'Estadística de població de 1996, al Cens de població de 1991 i als padrons municipals d'habitants de 1981 i 1986.

Les dades que comentarem corresponen

Quadre 1. Efectiu d'estrangers residents a Catalunya

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Nombre	65.533	65.990	60.800	72.291	76.244	83.296	106.809	114.264	124.550
% sobre el total de la població	1,10	1,10	1,00	1,20	1,30	1,40	1,80	1,90	2,00
% sobre el total d'estrangers a Espanya	16,50	16,20	16,90	18,40	17,70	18,10	21,40	21,20	20,40
	1998	1999	2000	2001	2002				
Nombre	148.803	183.736	214.996	280.167	328.461				
% sobre el total de la població	2,40	2,90	3,40	4,40	5,10				
% sobre el total d'estrangers a Espanya	20,70	22,90	24,00	25,30	24,80				

Font: Ministeri de l'Interior. Direcció General de la Policia

a la població de 2 anys i més. No s'inclou la població de menys de 2 anys perquè d'aquest grup no es pot parlar, en sentit estricte, de comprensió d'una llengua.

El context de 2001

Enunciarem tres fets que considerem que condicionen les dades lingüístiques obtingudes. D'una banda, el que el 2001 era una novetat: l'augment de la immigració procedent de l'estranger, que s'havia incrementat especialment a partir de l'any 2000. En el darrer quinquenni entre dades censals, aquesta població s'ha multiplicat per més de tres: ha passat de 96.275 a 303.104 persones.

De l'altra, les conseqüències tan òbvies del pas del temps. En primer lloc, pel que fa a les persones que van immigrar massivament als anys seixanta i primers setanta del segle passat, actualment, la majoria ja

té més de cinquanta anys. En segon lloc, la implantació progressiva de l'ensenyament obligatori del català (des del 1983), que ja havia complert la majoria d'edat.

Aturem-nos a analitzar el primer punt, referent als immigrants procedents de l'estranger. El quadre 1 ens mostra com en 10 anys han augmentat 3,4 punts respecte al total de la població: han passat de l'1% de l'any 1991 al 4,4% de l'any 2001.⁴

Pel que fa a la procedència dels residents estrangers, ens adonem que el contingent més gran ve d'Àfrica, amb 111.106 persones, de les quals 88.642 són marroquines, país que tot sol depassa tot el continent americà (66.837), l'uropeu (66.139), l'asiàtic (35.635) i Oceania (212), com podem veure amb més detalls al quadre 2.

Si emmarquem aquestes dades amb la resta de canvis demogràfics que s'han produït en els darrers quinze anys (que és el període de què disposem de dades lingüístiques) ens adonarem que l'augment de

Quadre 2. Residents estrangers a Catalunya per país de nacionalitat

	Demarcacions i Catalunya				
	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya
Alemanya	6.884	2.107	83	1.248	10.322
Bèlgica	1.072	889	23	547	2.531
França	8.150	2.479	191	1.046	11.866
Itàlia	7.535	937	79	692	9.243
Països Baixos	2.249	1.096	44	498	3.887
Portugal	2.255	608	310	263	3.436
Regne Unit	4.621	1.477	82	853	7.033
Resta Unió Europea	2.412	321	22	169	2.924
Total Unió Europea	35.178	9.914	834	5.316	51.242
Europa (sense UE)	7.627	2.618	2.049	2.603	14.897
Total Europa	42.805	12.532	2.883	7.919	66.139
Algèria	2.322	216	720	429	3.687
Gàmbia	2.663	4.755	506	34	7.958
Marroc	61.638	14.958	3.901	8.145	88.642
Senegal	2.007	755	508	352	3.622
Resta Àfrica	4.846	1.051	1.134	166	7.197
Total Àfrica	73.476	21.735	6.769	9.126	111.106
Argentina	3.889	594	155	349	4.987
Colòmbia	6.040	813	552	872	8.277
Cuba	3.041	312	137	316	3.806
Equador	13.594	613	313	653	15.173
Estats Units	1.861	162	26	104	2.153
Perú	11.940	218	91	125	12.374
Republica Dominicana	7.183	403	309	377	8.272
Resta Amèrica	9.303	1.463	365	664	11.795
Total Amèrica	56.851	4.578	1.948	3.460	66.837
Filipines	5.222	176	9	95	5.502
Paquistán	10.339	68	11	77	10.495
Xina	10.527	486	289	610	11.912
Resta Àsia	6.786	712	63	165	7.726
Total Àsia	32.874	1.442	372	947	35.635
Total Oceania	184	22	0	6	212
Apàtrida	15	9	7	6	37
País desconegut	190	4	5	2	201
Total	20.6395	40.322	11.984	21.466	280.167

Font: Ministeri de l'Interior. Direcció General de la Policia

població del conjunt de Catalunya ha estat considerable respecte al 1996, atès que ha pujat 3,3 punts, després d'haver davallat un punt respecte al quinquenni anterior, com ens mostra el quadre 3.

Vegem a continuació com es distribueix la població segons el lloc de naixement (vegeu el quadre 4).

Els nascuts a Catalunya disminueixen progressivament a Girona i a Tarragona en tot el període. A Barcelona es va produir una petita pujada (1,3 punts) del 1991 al 1996 i a Lleida, una pujada encara més petita (0,6 punts) en el quinquenni anterior. Totes les demarcacions, però, coincideixen en un fet: totes disminueixen en el darrer període intercensal. La baixada més significativa és la de Girona, amb -2,4 punts.

Pel que fa als nascuts a la resta d'Espanya, sí que mostren una tendència clàssica a la disminució dels seus percentatges; només Girona mostra una dada positiva de 0,1 punt en el primer quinquenni analitzat. La baixada més significativa del 1996 al 2001 la trobem a Barcelona, amb -3,3 punts.

Respecte als nascuts a l'estranger, a partir del 1991 pugen en totes les demarcacions. La pujada més gran en el darrer quinquenni té lloc a les comarques gironines, amb 3,8 punts.

Les dades de coneixement del català el 2001

L'Institut d'Estadística de Catalunya ja va publicar el 16 de setembre de 2003 un dossier de premsa amb els principals resultats del cens lingüístic, amb comentaris dels àmbits del Pla territorial i per comarques.⁵ En aquest article ens centrarem, doncs, a banda de les dades generals de tot Catalunya, en les de les quatre circumscripcions provincials⁶ creuades amb el lloc de naixement. Més endavant ens fixarem en l'evolució de les quatre habilitats lingüístiques segons l'edat en els diferents anys en què disposem de dades lingüístiques.

Vegem l'evolució del coneixement del català des del 1986: ens adonarem que els percentatges de totes les competències han pujat en aquests 15 anys, a excepció de la lleugera baixada de la comprensió (-0,5 punts) i del «saber parlar» (-0,8 punts) en aquest darrer quinquenni, com ens mostra el quadre 5.⁷

Quadre 3. Evolució de la població de 2 anys i més per demarcacions

	1986-1991	1991-1996	1996-2001
Barcelona	1,1%	-0,5%	3,5%
Girona	4,4%	4,3%	6,4%
Lleida	0,6%	0,9%	1,4%
Tarragona	3,8%	6,2%	5,9%
Total Catalunya	1,6%	0,6%	3,9%

Quadre 4. Evolució percentual sobre el total de població segons el lloc de naixement, per demarcacions

		1986	1991	1996	2001
<i>Barcelona</i>	<i>Nascuts a</i>				
	Catalunya	62,2%	64,2%	65,5%	65,2%
	Rest a d'Espanya	36,0%	34,0%	31,7%	28,4%
	Estranger	1,8%	1,7%	2,9%	6,4%
<i>Girona</i>	<i>Nascuts a</i>				
	Catalunya	75,5%	75,1%	74,9%	72,5%
	Rest a d'Espanya	22,3%	22,4%	21,1%	19,7%
	Estranger	2,1%	2,5%	4,0%	7,8%
<i>Lleida</i>	<i>Nascuts a</i>				
	Catalunya	80,7%	81,3%	81,2%	79,4%
	Rest a d'Espanya	18,3%	18,0%	17,2%	16,2%
	Estranger	0,8%	0,7%	1,7%	4,4%
<i>Tarragona</i>	<i>Nascuts a</i>				
	Catalunya	72,3%	73,1%	72,6%	70,6%
	Rest a d'Espanya	26,2%	25,6%	24,9%	23,6%
	Estranger	1,5%	1,4%	2,5%	5,8%

Quadre 5. Coneixement del català de la població de 2 anys i més del total de Catalunya

<i>Any</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
2001	94,5%	74,5%	74,4%	49,8%
1996	95,0%	75,3%	72,4%	45,8%
1991	93,8%	68,3%	67,6%	39,9%
1986	90,3%	64,0%	60,5%	31,5%

Quadre 6. Evolució del coneixement del català de la població de 2 anys i més, nascuda a la resta d'Espanya, per demarcacions

	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
<i>Tarragona</i>				
	1986	84,1%	38,2%	36,9%
	1991	89,1%	42,2%	46,2%
	1996	90,5%	48,7%	48,0%
	2001	92,1%	55,8%	57,5%
<i>Lleida</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
	1986	88,7%	45,1%	40,5%
	1991	91,9%	47,7%	47,3%
	1996	93,5%	55,2%	51,0%
	2001	95,0%	62,9%	61,4%
<i>Girona</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
	1986	86,9%	41,9%	36,7%
	1991	90,0%	43,5%	46,4%
	1996	91,9%	50,5%	49,2%
	2001	93,9%	60,0%	61,0%
<i>Barcelona</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
	1986	79,7%	28,3%	30,2%
	1991	83,8%	30,3%	36,1%
	1996	86,%	37,%	38,7%
	2001	88,7%	44,2%	48,%

Quadre 7. Evolució del coneixement del català de la població de 2 anys i més, nascuda a l'estranger, per demarcacions

<i>Tarragona</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	78,5%	47,7%	47,1%	22,5%
1991	77,4%	41,2%	47,0%	23,5%
1996	77,8%	48,0%	47,6%	26,7%
2001	68,2%	39,0%	39,0%	22,9%
<i>Lleida</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	90,2%	66,0%	61,0%	26,0%
1991	83,3%	47,3%	47,9%	20,0%
1996	84,5%	55,0%	51,2%	28,3%
2001	66,5%	38,0%	36,1%	21,3%
<i>Girona</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	71,5%	43,4%	40,9%	18,8%
1991	67,4%	34,9%	37,1%	18,7%
1996	71,2%	42,4%	41,6%	23,1%
2001	68,1%	38,5%	38,5%	22,7%
<i>Barcelona</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	83,4%	45,8%	51,5%	21,0%
1991	81,8%	40,3%	50,3%	21,5%
1996	84,2%	52,6%	55,9%	28,6%
2001	70,0%	37,7%	39,9%	19,5%

Quadre 8. Evolució del coneixement del català de la població de 2 anys i més, nascuda a Catalunya, per demarcacions

<i>Tarragona</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	96,7%	86,3%	74,1%	40,5%
1991	99,0%	89,6%	81,7%	52,3%
1996	99,4%	93,9%	86,0%	58,8%
2001	99,1%	91,1%	87,3%	65,3%
<i>Lleida</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	97,9%	91,4%	78,6%	43,1%
1991	99,5%	92,9%	84,3%	49,7%
1996	99,6%	96,2%	89,4%	58,7%
2001	99,4%	93,9%	90,2%	66,6%
<i>Girona</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	98,2%	92,6%	81,8%	48,6%
1991	99,3%	93,2%	86,9%	60,5%
1996	99,5%	96,2%	90,6%	65,5%
2001	99,0%	92,3%	90,2%	70,7%
<i>Barcelona</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	94,6%	78,5%	74,5%	44,1%
1991	98,0%	83,7%	81,2%	54,5%
1996	98,8%	90,5%	86,3%	61,3%
2001	98,7%	87,6%	86,5%	64,9%

Quadre 9. Evolució del coneixement del català de la població de 2 anys i més segons el lloc de naixement, al conjunt de Catalunya

<i>Nascuts a Catalunya</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	95,4%	81,5%	75,5%	44,1%
1991	98,3%	85,8%	82,0%	54,5%
1996	99,0%	91,8%	86,9%	61,2%
2001	98,8%	88,9%	87,2%	65,6%
<i>Nascuts a la resta d'Espanya</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	80,7%	30,3%	31,4%	7,1%
1991	84,8%	32,6%	37,8%	9,8%
1996	87,0%	39,4%	40,6%	11,9%
2001	89,6%	46,9%	50,1%	16,7%
<i>Nascuts a l'estranger</i>	<i>L'entén</i>	<i>El sap parlar</i>	<i>El sap llegir</i>	<i>El sap escriure</i>
1986	82,1%	46,3%	50,4%	21,0%
1991	79,7%	39,8%	48,4%	21,2%
1996	82,1%	51,1%	53,3%	27,7%
2001	69,5%	37,9%	39,5%	20,2%

Si volem retenir algunes dades, com proposa l'Idescat en el seu web:

- L'any 2001, trenta-una de les quaranta-una comarques de Catalunya tenen nivells de *comprensió del català* que superen el 95%.
- L'any 2001, el 94,5 % de la població resident a Catalunya ha declarat entendre el *català*; això suposa que només una persona de cada vint no l'entén.
- L'any 2001, una de cada dues persones saben *escriure el català* (49,8 %), enfront del 45,8 % de cinc anys enrere.
- Les persones que l'any 2001 han declarat saber *llegir el català* són el 74,4 %, enfront del 72,4 % que ho declarava l'any 1996.
- L'any 2001, tres de cada quatre persones residents a Catalunya saben parlar el català (74,5 %).

Com hem vist en els quadres anteriors, hi ha tres fets que ens ajuden a entendre aquestes dues davallades en la comprensió i en el «saber parlar»: en primer lloc, l'augment de la població total de Catalunya; en segon lloc, la baixada de persones nascudes a Catalunya i a la resta d'Espanya i, en tercer lloc, l'augment del 300% de les persones nascudes a l'estranger que arriben, principalment, només un any abans d'obtenir les dades censals. És a dir, té lloc un augment de la població produït, bàsicament, per persones que han nascut a l'estranger i que arriben a Catalunya majoritàriament l'any 2000. Per tant, no han tingut temps d'adquirir aquestes dues competències lingüístiques.

Evolució de les habilitats segons el lloc de naixement

En aquest apartat ens centrarem a analitzar com el lloc de naixement fa variar el nivell de les quatre competències. Començarem per les persones nascudes a l'Estat espanyol, però fora de Catalunya. Vegem-ho en el quadre 6.

Pel que fa als nascuts a Espanya, excepte a Catalunya, en totes les demarcacions i en totes les habilitats puja el coneixement del català, amb un increment més fort que el que tenen els nascuts a altres llocs. A la demarcació de Barcelona, els nascuts a la resta d'Espanya declaren saber escriure el català menys que els estrangers: 20,2% els estrangers i 16,7% els nascuts a la resta d'Espanya. Per primera vegada en els darrers quinze anys, els nascuts a la resta d'Espanya superen els estrangers en les competències de llegir i parlar. Encara que a la

resta de demarcacions no tingui lloc aquest fet, el pes de Barcelona fa que, si mirem el total de Catalunya, també es donin aquestes dues circumstàncies, com veurem en el quadre 7. A totes les demarcacions menys a Barcelona, és la primera vegada que els nascuts a la resta d'Espanya declaren saber escriure el català més que els estrangers.

Si observem els canvis ocorreguts entre el 1996 i el 2001, ens adonarem que:

- Les dades sobre l'augment de la comprensió del català són: 1,5 punts a Lleida; 1,6 a Tarragona; 2 a Girona i 2,7 a Barcelona.
- La capacitat de parlar augmenta de la manera següent: 7,1 punts a Tarragona; 7,2 a Barcelona; 7,7 a Lleida i 9,5 a Girona.
- Pel que fa a la lectura, les pujades encara són més altes: 9,3 punts a Barcelona; 9,5 a Tarragona; 10,4 a Lleida i 11,8 a Girona.
- Finalment, respecte a la capacitat d'escriure, els augments són els que segueixen: 4,2 punts a Barcelona; 6 a Tarragona; 7,3 a Lleida i 9,4 a Girona.

Respecte als que han nascut a l'estranger, també trobem regularitats, però d'un altre tipus: entendre, llegir i parlar segueixen la mateixa evolució a totes les demarcacions: del 1986 al 1991, baixen; el 1996, pugen; i el 2001, tornen a baixar. L'habilitat d'escriure també fa les mateixes variacions a Lleida i a Girona, mentre que a Barcelona i a Tarragona puja l'any 1991.

Si ens fixem en els canvis ocorreguts entre el 1996 i el 2001, ens adonem que les quatre competències baixen en les quatre demarcacions. Les variacions pel que fa a la capacitat d'entendre van dels -3,1 punts de Girona als -18 de Lleida. Pel que fa a la competència oral, anem del -3,9 de Girona al -17 de Lleida. Respecte a la lectura, Girona torna a tenir la baixada més lleugera (-3,1), mentre que la més gran, la té Barcelona (-16). Finalment, pel que fa a l'escriptura en català, els descensos són més lleus: del -0,4 de Girona al -9,1 de Barcelona.

Finalment, els nascuts a Catalunya també baixen el 2001 (respecte al 1996) en les competències d'entendre i parlar. Pel que fa a la comprensió, les baixades són molt lleus: 0,1 a Barcelona; 0,2 a Lleida; 0,3 a Tarragona i 0,5 a Girona. En canvi, les davallades són més significatives en la capacitat de parlar: 2,3 punts a Lleida; 2,8 punts a Tarragona; 2,9 punts a Barcelona i 3,9 punts a Girona. La causa d'aquests canvis pot ser la descendència de les famílies immigrades que encara no ha tingut

Quadre 10. Edat de les persones en cadascun dels censos segons el seu any de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	Edat el 1996	Edat el 1991	Edat el 1986
1992-1996	5 a 9			
1987-1991	10 a 14	5 a 9		
1982-1986	15 a 19	10 a 14	5 a 9	
1977-1981	20 a 24	15 a 19	10 a 14	5 a 9
1972-1976	25 a 29	20 a 24	15 a 19	10 a 14
1967-1971	30 a 34	25 a 29	20 a 24	15 a 19
1962-1966	35 a 39	30 a 34	25 a 29	20 a 24
1957-1961	40 a 44	35 a 39	30 a 34	25 a 29
1952-1956	45 a 49	40 a 44	35 a 39	30 a 34
1947-1951	50 a 54	45 a 49	40 a 44	35 a 39
1942-1946	55 a 59	50 a 54	45 a 49	40 a 44
1937-1941	60 a 64	55 a 59	50 a 54	45 a 49
1932-1936	65 a 69	60 a 64	55 a 59	50 a 54
1927-1931	70 a 74	65 a 69	60 a 64	55 a 59
1922-1926	75 a 79	70 a 74	65 a 69	60 a 64
1917-1921	80 a 84	75 a 79	70 a 74	65 a 69
+1912-1916	85 i més	80 a 84	75 a 79	70 a 74
+1907-1911		85 i més	80 a 84	75 a 79
+1901-1906			85 i més	80 a 84
+1897-1901				85 i més

Quadre 11. Evolució de l'habilitat d'entendre el català de la població de 2 anys i més segons l'any de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	2001 L'entén	1996 L'entén	1991 L'entén	1986 L'entén
1992-1996	De 5 a 9 anys	97,4%			
1987-1991	De 10 a 14 anys	98,2%	98,3%		
1982-1986	De 15 a 19 anys	97,8%	99,2%	95,7%	
1977-1981	De 20 a 24 anys	96,2%	99,0%	98,8%	88,7%
1972-1976	De 25 a 29 anys	95,1%	98,5%	98,4%	97,1%
1967-1971	De 30 a 34 anys	95,0%	97,6%	97,1%	96,8%
1962-1966	De 35 a 39 anys	95,4%	97,1%	96,2%	95,4%
1957-1961	De 40 a 44 anys	95,8%	96,8%	95,9%	94,3%
1952-1956	De 45 a 49 anys	96,0%	96,3%	95,4%	93,3%
1947-1951	De 50 a 54 anys	95,8%	95,6%	94,6%	92,6%
1942-1946	De 55 a 59 anys	94,9%	94,4%	93,5%	91,3%
1937-1941	De 60 a 64 anys	93,2%	92,6%	91,9%	89,9%
1932-1936	De 65 a 69 anys	92,2%	91,6%	91,4%	89,7%
1927-1931	De 70 a 74 anys	90,9%	90,4%	90,4%	88,9%
1922-1926	De 75 a 79 anys	89,4%	88,7%	89,3%	87,8%
1917-1921	De 80 a 84 anys	87,4%	86,4%	87,3%	85,8%
+1912-1916	De 85 anys i més	85,4%	84,9%	85,8%	84,4%
+1907-1911			83,9%	84,7%	83,3%
+1901-1906				84,1%	82,9%
+1897-1901					82,2%

temps d'adquirir aquestes habilitats bàsiques.

Respecte a les capacitats de llegir i escriure, a totes les circumscripcions augmenta excepte a Girona, on l'habilitat de llegir davalla lleugerament (-0,4 punts). Les pujades de competència lectora van des dels 0,2 punts a Barcelona, passant pels 0,8 a Lleida, fins a l'1,3 a Tarragona. Pel que fa

Quadre 12. Variació de l'habilitat d'entendre per anys de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	1996-2001 L'entén	1991-1996 L'entén	1986-1991 L'entén
1987-1991	De 10 a 14 anys	-0,1		
1982-1986	De 15 a 19 anys	-1,4	3,4	
1977-1981	De 20 a 24 anys	-2,8	0,2	10,1
1972-1976	De 25 a 29 anys	-3,4	0,1	1,4
1967-1971	De 30 a 34 anys	-2,7	0,5	0,3
1962-1966	De 35 a 39 anys	-1,7	0,9	0,8
1957-1961	De 40 a 44 anys	-1,0	0,8	1,7
1952-1956	De 45 a 49 anys	-0,3	0,9	2,1
1947-1951	De 50 a 54 anys	0,2	1,0	2,1
1942-1946	De 55 a 59 anys	0,5	1,0	2,1
1937-1941	De 60 a 64 anys	0,5	0,7	2,0
1932-1936	De 65 a 69 anys	0,6	0,2	1,6
1927-1931	De 70 a 74 anys	0,5	0,0	1,5
1922-1926	De 75 a 79 anys	0,6	-0,6	1,5
1917-1921	De 80 a 84 anys	1,0	-0,8	1,5
+1912-1916	De 85 anys i més	0,5	-0,9	1,4
+1907-1911			-0,9	1,4
+1901-1906				1,2

Quadre 13 . Evolució de l'habilitat de parlar en català de la població de 2 anys i més segons l'any de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	2001 El sap parlar	1996 El sap parlar	1991 El sap parlar	1986 El sap parlar
1992-1996	De 5 a 9 anys	79,8%			
1987-1991	De 10 a 14 anys	92,1%	86,2%		
1982-1986	De 15 a 19 anys	91,9%	95,3%	75,5%	
1977-1981	De 20 a 24 anys	88,8%	94,6%	89,2%	59,2%
1972-1976	De 25 a 29 anys	85,2%	91,9%	87,2%	78,1%
1967-1971	De 30 a 34 anys	81,5%	84,7%	78,2%	78,2%
1962-1966	De 35 a 39 anys	78,3%	78,5%	71,3%	72,4%
1957-1961	De 40 a 44 anys	76,0%	74,7%	67,1%	66,9%
1952-1956	De 45 a 49 anys	73,3%	70,8%	63,9%	63,1%
1947-1951	De 50 a 54 anys	69,3%	67,2%	60,9%	60,8%
1942-1946	De 55 a 59 anys	64,5%	62,8%	57,4%	57,7%
1937-1941	De 60 a 64 anys	60,3%	59,8%	55,2%	56,0%
1932-1936	De 65 a 69 anys	60,5%	61,4%	57,8%	58,6%
1927-1931	De 70 a 74 anys	61,6%	63,4%	60,2%	60,9%
1922-1926	De 75 a 79 anys	63,0%	65,0%	62,2%	62,9%
1917-1921	De 80 a 84 anys	62,8%	64,9%	62,1%	62,9%
+1912-1916	De 85 anys i més	62,5%	65,8%	63,0%	64,2%
+1907-1911			66,6%	63,6%	65,2%
+1901-1906				63,0%	65,5%
+1897-1901					64,9%

a l'escriptura, els augments són superiors: 3,5 punts a Tarragona; 3,6 a Barcelona; 5,2 a Girona i 7,9 a Lleida.

Si considerem les dades del quadre anterior només per al conjunt de Catalunya, ens adonem que els nascuts a la resta d'Espanya tenen l'evolució més clara en totes les competències: augmenten sempre.

En canvi, els nascuts a l'estranger baixen en totes les habilitats respecte a l'any 1996, mentre que els nascuts a Catalunya baixen en els apartats entendre i parlar, i pugen en els apartats llegir i escriure.

Evolució de les habilitats segons l'edat

Si introduïm el factor de l'edat, entendrem millor l'evolució de les quatre habilitats. A més, dividirem aquesta variable en cohorts de 4 anys, amb la qual cosa podrem resseguir les persones d'aquestes franges d'edat durant els diferents anys dels quals tenim dades. Amb la finalitat que es pugui entendre bé tota l'explicació, en primer lloc, presentarem quina és l'edat de les persones en cadascun dels censos segons el seu any de naixement, com veurem en el quadre 10.⁸ En segon lloc, donarem els percentatges de l'habilitat lingüística corresponent per a cada cens i, en tercer lloc, mostrarem les diferències entre els censos consecutius: 1986-1991, 1991-1996 i 1996-2001. I, finalment, comentarem aquestes variacions. Vegem-ho tot seguit.

En el quadre 10 ens fixarem en el segon factor que comentàvem en explicar el context del 2001, el del pas del temps: veurem quina edat va tenint una persona segons l'any en què s'han obtingut les diferents dades censals.

En segon lloc, presentarem les competències relacionades amb l'edat. Començarem per l'habilitat d'entendre, com podem veure en el quadre 11; en el quadre següent, el 12, calcularem les diferències entre els períodes censals.

Comentem aquests resultats de manera telegràfica:

- En el període del 1986 al 1991 les persones que declaren saber català augmenten en totes les franges d'edat.
- En el període del 1991 al 1996 hi ha una petita disminució en les cohorts nascudes abans del 1926.
- En el període del 1996 al 2001 hi ha una forta davallada en la franja d'edat compresa entre els 10 i els 49 anys (nascuts entre el 1952 i el 1991), deguda a les darreres arribades de persones nascudes a l'estranger que hem vist en el quadre 2.

Vegem quines són les evolucions de les competències de saber parlar en els quadres 13 i 14.

Observem que:

- En el període del 1986 al 1991 el nombre de persones que declaren saber parlar català disminueix en la franja dels nascuts abans del 1947. Tanmateix, es produeix un fort augment (de 30 punts) en les persones nascudes entre el 1977 i el 1981. És a dir, que les persones que el 1986 (quan feia tres anys que s'havia posat en marxa l'ensenyament

ment obligatori) tenien entre 5 i 9 anys i de les quals constava al cens que un 40,8% no sabien parlar en català, al 1991, quan tenen entre 10 i 14 anys, s'havien reduït un 10,8%. Dit altrament, la incapacitat de parlar català s'havia reduït 30 punts.

- En el període següent, del 1991 al 1996, hi ha un augment de la capacitat de parlar en totes les edats i continua la pujada significativa de 19,9 punts en la cohort nascuda entre el 1982 i el 1986. És a dir, les persones que el 1991 tenien entre 5 i 9 anys i que el 1996 en tenien entre 10 i 14.
- En el període del 1996 al 2001 hi ha una forta davallada de la capacitat de parlar en els nascuts abans del 1936 i en la franja compresa entre els nascuts el 1962 i el 1986. Ara l'augment de la capacitat de parlar de les persones que tenien entre 5 i 9 anys el 1996 i entre 10 i 14 el 2001 és més lleu (de 5,9 punts), encara que molt significatiu. Aquestes persones han nascut entre el 1987 i el 1991.

Per tant, l'escola fa pujar cada quinquenni la capacitat de parlar en els estudiants de 5 a 14 anys: 30 punts, 19,9 punts i 5,9 punts. Suposem que l'augment no manté la mateixa intensitat que en el primer cens a causa de l'efecte d'atracció que la presència del català en l'ensenyament obligatori devia tenir en les edats inferiors als 5 anys, que en devia avançar l'aprenentatge

Passem a veure les dades de la capacitat de llegir en català en els quadres 15 i 16.

En el període que va entre el 1986 i el 1996 hi ha un augment en el percentatge dels que declaren saber llegir en totes les franges d'edat. Per contra, en el període 1996-2001 trobem una disminució considerable en la franja de nascuts entre el 1967 i el 1986, és a dir, persones d'entre 15 i 34 anys. Podria tractar-se d'immigrants que per la seva edat ja no han estat escolaritzats a Catalunya. Justament la immigració és més aviat jove i compresa en bona part en aquesta franja d'edat.

Les variacions en la capacitat de llegir són superiors a les de la capacitat de parlar que hem vist en el comentari dels quadres anteriors en les edats de 5 a 14 anys. Ara són de: 40,6 punts, 27,1 punts i 18 punts en cada quinquenni. Creiem que aquesta competència puja més perquè és quasi exclusivament a l'escola on s'aprèn a llegir.

Per acabar, vegem la capacitat d'escriure català (quadres 17 i 18).

Els canvis en aquests tres quinquennis en la capacitat d'escriure són els següents:

Quadre 14. Variació de l'habilitat de parlar per anys de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	1996-2001 Parlar	1991-1996 Parlar	1986-1991 Parlar
1987-1991	De 10 a 14 anys	5,9		
1982-1986	De 15 a 19 anys	-3,4	19,9	
1977-1981	De 20 a 24 anys	-5,8	5,4	30,0
1972-1976	De 25 a 29 anys	-6,6	4,7	9,1
1967-1971	De 30 a 34 anys	-3,3	6,5	0,0
1962-1966	De 35 a 39 anys	-0,2	7,2	-1,1
1957-1961	De 40 a 44 anys	1,4	7,5	0,2
1952-1956	De 45 a 49 anys	2,4	7,0	0,8
1947-1951	De 50 a 54 anys	2,1	6,2	0,2
1942-1946	De 55 a 59 anys	1,7	5,3	-0,3
1937-1941	De 60 a 64 anys	0,5	4,6	-0,9
1932-1936	De 65 a 69 anys	-0,9	3,7	-0,8
1927-1931	De 70 a 74 anys	-1,8	3,2	-0,7
1922-1926	De 75 a 79 anys	-2,0	2,9	-0,7
1917-1921	De 80 a 84 anys	-2,1	2,8	-0,8
+1912-1916	De 85 anys i més	-3,4	2,9	-1,2
+1907-1911			2,9	-1,6
+1901-1906				-2,5

Quadre 15. Evolució de l'habilitat de llegir en català de la població de 2 anys i més segons l'any de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	2001 El sap llegir	1996 El sap llegir	1991 El sap llegir	1986 El sap llegir
1992-1996	De 5 a 9 anys	73,4%			
1987-1991	De 10 a 14 anys	91,9%	73,9%		
1982-1986	De 15 a 19 anys	92,2%	94,5%	67,4%	
1977-1981	De 20 a 24 anys	89,3%	94,0%	90,9%	50,3%
1972-1976	De 25 a 29 anys	86,2%	91,3%	88,7%	80,8%
1967-1971	De 30 a 34 anys	83,6%	85,4%	81,5%	80,5%
1962-1966	De 35 a 39 anys	81,2%	80,1%	76,9%	74,4%
1957-1961	De 40 a 44 anys	79,1%	76,1%	72,9%	68,6%
1952-1956	De 45 a 49 anys	76,0%	71,9%	68,8%	64,2%
1947-1951	De 50 a 54 anys	71,5%	67,8%	65,0%	61,0%
1942-1946	De 55 a 59 anys	66,1%	62,5%	60,5%	57,2%
1937-1941	De 60 a 64 anys	60,6%	57,4%	55,6%	53,3%
1932-1936	De 65 a 69 anys	59,6%	57,5%	56,1%	54,0%
1927-1931	De 70 a 74 anys	59,8%	58,3%	57,1%	55,1%
1922-1926	De 75 a 79 anys	60,8%	59,6%	58,8%	57,0%
1917-1921	De 80 a 84 anys	59,3%	57,6%	56,8%	55,1%
+1912-1916	De 85 anys i més	56,9%	55,7%	54,9%	53,5%
+1907-1911			52,4%	51,9%	50,4%
+1901-1906				48,5%	47,9%
+1897-1901					44,1%

Quadre 16. Variació de l'habilitat de llegir per anys de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	1996-2001 El sap llegir	1991-1996 El sap llegir	1986-1991 El sap llegir
1987-1991	De 10 a 14 anys	18,0		
1982-1986	De 15 a 19 anys	-2,3	27,1	
1977-1981	De 20 a 24 anys	-4,7	3,1	40,6
1972-1976	De 25 a 29 anys	-5,2	2,7	7,9
1967-1971	De 30 a 34 anys	-1,8	3,8	1,1
1962-1966	De 35 a 39 anys	1,1	3,3	2,5
1957-1961	De 40 a 44 anys	3,0	3,2	4,3
1952-1956	De 45 a 49 anys	4,1	3,1	4,6
1947-1951	De 50 a 54 anys	3,7	2,8	3,9
1942-1946	De 55 a 59 anys	3,5	2,1	3,2
1937-1941	De 60 a 64 anys	3,2	1,8	2,3
1932-1936	De 65 a 69 anys	2,1	1,4	2,0
1927-1931	De 70 a 74 anys	1,5	1,2	2,0
1922-1926	De 75 a 79 anys	1,2	0,8	1,9
1917-1921	De 80 a 84 anys	1,7	0,8	1,6
+1912-1916	De 85 anys i més	1,2	0,8	1,4
+1907-1911			0,5	1,5
+1901-1906				0,6

Quadre 17. Evolució de l'habilitat d'escriure en català de la població de 2 anys i més segons l'any de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	2001 El sap escriure	1996 El sap escriure	1991 El sap escriure	1986 El sap escriure
1992-1996	De 5 a 9 anys	53,9%			
1987-1991	De 10 a 14 anys	85,2%	54,9%		
1982-1986	De 15 a 19 anys	86,5%	87,2%	47,9%	
1977-1981	De 20 a 24 anys	82,0%	87,5%	80,1%	30,4%
1972-1976	De 25 a 29 anys	75,2%	81,4%	77,8%	62,9%
1967-1971	De 30 a 34 anys	65,3%	67,4%	63,5%	62,5%
1962-1966	De 35 a 39 anys	53,0%	50,8%	47,3%	47,2%
1957-1961	De 40 a 44 anys	43,6%	39,4%	35,4%	32,7%
1952-1956	De 45 a 49 anys	38,6%	33,9%	30,9%	26,7%
1947-1951	De 50 a 54 anys	33,6%	29,6%	27,7%	24,0%
1942-1946	De 55 a 59 anys	28,4%	25,0%	24,1%	20,9%
1937-1941	De 60 a 64 anys	24,2%	20,7%	20,5%	18,1%
1932-1936	De 65 a 69 anys	23,9%	20,3%	20,6%	18,3%
1927-1931	De 70 a 74 anys	25,2%	21,9%	22,6%	20,1%
1922-1926	De 75 a 79 anys	29,1%	26,2%	27,0%	25,0%
1917-1921	De 80 a 84 anys	27,8%	24,0%	25,0%	23,3%
+1912-1916	De 85 anys i més	25,4%	22,0%	23,2%	21,8%
+1907-1911			20,3%	21,1%	20,0%
+1901-1906				19,2%	18,3%
+1897-1901					16,2%

Quadre 18. Variació de l'habilitat d'escriure per anys de naixement

Any de naixement	Edat el 2001	1996-2001 escriure	1991-1996 escriure	1986-1991 escriure
1987-1991	De 10 a 14 anys	30,3		
1982-1986	De 15 a 19 anys	-0,7	39,3	
1977-1981	De 20 a 24 anys	-5,5	7,4	49,7
1972-1976	De 25 a 29 anys	-6,3	3,6	14,9
1967-1971	De 30 a 34 anys	-2,1	3,9	1,1
1962-1966	De 35 a 39 anys	2,3	3,5	0,1
1957-1961	De 40 a 44 anys	4,2	4,1	2,7
1952-1956	De 45 a 49 anys	4,7	3,0	4,2
1947-1951	De 50 a 54 anys	4,0	2,0	3,7
1942-1946	De 55 a 59 anys	3,4	1,0	3,1
1937-1941	De 60 a 64 anys	3,5	0,2	2,4
1932-1936	De 65 a 69 anys	3,6	-0,3	2,3
1927-1931	De 70 a 74 anys	3,3	-0,7	2,4
1922-1926	De 75 a 79 anys	2,8	-0,8	2,0
1917-1921	De 80 a 84 anys	3,8	-1,0	1,7
+1912-1916	De 85 anys i més	3,4	-1,2	1,4
+1907-1911			-0,8	1,1
+1901-1906				0,9

- En el període 1986-1991 l'increment és generalitzat a totes les edats.
- En el període 1991-1996 hi ha una disminució en els nascuts abans del 1936.
- En el període 1996-2001 hi ha una disminució en els nascuts entre el 1967 i el 1991.

Ens adonem novament del paper importantíssim de l'escola en l'evolució de les competències lingüístiques. Pel que fa a l'escriptura, l'augment dels percentatges dels estudiants de 5 a 14 anys encara és

més alt que respecte al parlar i al llegir en els tres darrers quinquennis: 49,7 punts, 39,3 punts i 30,3 punts, del més llunyà al més proper. Veiem, doncs, que aquesta habilitat, encara més circumscrita a l'escola, és la que té la variació més alta.

En contrast, la competència d'entendre, que havíem vist als quadres 11 i 12, pel fet de no estar tan lligada a l'ensenyament, no tan sols no té uns increments tan espectaculars com les habilitats de llegir i escriure, sinó que fins i tot pateix una petita davallada al Cens del 2001 que ens ocupa: 10,1 punts (1986-1991), 3,4 (1991-1996) i -0,1 (1996-2001).

Conclusions

En aquest breu comentari d'alguns aspectes de les dades relatives (és a dir, percentuals) del darrer cens podem destacar dos fets: en primer lloc, una disminució de totes les habilitats en els nascuts a l'estranger en el període 1996-2001, similar a la que va tenir lloc en el període 1986-1991. En segon lloc, una lleu disminució de les competències d'entendre i de parlar en els nascuts a Catalunya.

Per explicar el primer fet, hem proposat que, atès que l'augment de població no venia donat pels nascuts a Catalunya i a Espanya, sinó per les persones nascudes a l'estranger, ens havíem de centrar en aquest col·lectiu. En primer lloc, hem comentat que el nombre de persones s'havia triplicat en el quinquenni intercensal, que passa a representar uns percentatges sobre el total de la població de l'1,9, el 1996, al 4,40%, el 2001, és a dir, 2,5 punts més. En segon lloc, els augments d'aquest col·lectiu han estat, començant pel 1997: del 0,1, 0,4, 0,5, 0,5 i d'1 punt. És a dir, l'increment d'aquesta població immigrada es dona principalment l'any 2000, un any abans d'obtenir les dades censals.

Per explicar la lleu disminució de les habilitats d'entendre i parlar entre les persones nascudes a Catalunya, hem considerat que també es pot deure a la descendència de les persones immigrants que han arribat fa poc a Catalunya i ni els seus fills ni elles han tingut temps d'adquirir aquestes dues competències.

Per altra banda, en la població escolaritzada hem pogut comprovar el paper destacadíssim de l'ensenyament en català en la pujada espectacular (augments de fins al 40% en l'aprenentatge de l'escriptura, en 5

anys de diferència) dels índexs en totes les competències, per aquest ordre: escriure, llegir, parlar i entendre.

Finalment, direm que aquest article només és un aperitiu, que ha analitzat alguns aspectes com ara la importància del lloc de naixement i de l'edat en l'aprenentatge de les quatre habilitats lingüístiques, per fer més curta l'espera d'entaular-nos amb la publicació monogràfica que l'Institut de Sociolingüística Catalana publica sobre les dades lingüístiques de cada cens.

Notes

1. I també dels padrons i de l'Enquesta oficial de població (1996). A partir del 2003 es disposa de dades d'usos i representacions de les llengües (*Estadística d'ús del català*), enquesta duta a terme per l'Institut de Sociolingüística Catalana amb el suport tècnic de l'Institut d'Estadística de Catalunya. En el futur, i amb una periodicitat de 4 anys, s'obtidran noves dades i aquesta enquesta formarà part del Pla estadístic de Catalunya i, per tant, tindrà rang d'estadística oficial.
2. En aquest Cens s'ha creat un nou concepte —que substitueix avantatjosament el de *població de fet: població vinculada*. Es defineix com el conjunt de persones censables (és a dir, amb residència habitual a Espanya) que té algun tipus de vinculació habitual amb el municipi, ja sigui perquè hi resideix habitualment, hi sol passar certs períodes de temps (vacances, ponts, caps de setmana...). Així, amb aquest concepte de *població vinculada* s'aconsegueix una millor estimació de la càrrega real de població que ha de suportar, per exemple, cada municipi.
3. Es considera que una persona «entén» el català quan és capaç de comprendre una conversa sobre un tema corrent en català; «sap parlar» el català quan és capaç de mantenir una conversa en català sobre un tema corrent; «sap llegir» el català quan és capaç de llegir textos corrents com anuncis, notícies de diari, etc. Finalment, una persona

«sap escriure» el català quan és capaç de redactar notes, postals, etc. amb correcció suficient, encara que no sigui total.

4. Hem de tenir present que aquestes dades del quadre 1 recullen tota la població, mentre que el cens només aplega les de les persones de 2 anys o més, per tant, les persones que tenen fins a 2 anys també estan incloses en les xifres que presentem en aquest quadre.
5. Es pot consultar en línia a: <<http://cultura.gencat.net/llengcat/socio/coneix.htm>>. Per poder fer una recerca interactiva es pot entrar a <<http://www.idescat.es/scripts/perform.dll?TC=888&V0=1+2&V1=8>>.
- Pel que fa als àmbits del Pla territorial són: l'Alt Pirineu i Aran, Ponent, les comarques centrals, les comarques gironines, l'àmbit metropolità, el Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre.
6. Totes les dades que presentem en aquest article han estat elaborades per nosaltres amb la cerca interactiva del web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (<http://www.idescat.es>) i amb informacions que s'hi troben. Per tant, si no s'esmenta la font, significa que l'elaboració és nostra a partir de les dades esmentades. Vull agrair a l'Ivan Encinas la seva col·laboració en la preparació d'aquest article.
7. En canvi, si ens fixem en les dades absolutes, és a dir, en els nombres totals, ens adonem que pugen les quatre habilitats. Així, dels 5.872.202 persones de 2 anys i més residents a Catalunya han declarat que entenen el català 188.965 persones més que el 1996; saben parlar el català 124.128 més que fa cinc anys; 291.153 més que al 1996 el saben llegir i, finalment, el saben escriure 349.897 persones més que al darrer cens.
8. Per mantenir cohorts que comprenen 4 anys no hem inclòs la població de 2 a 4 anys.